

**PAVICA BIONDIĆ-IVANKOVIĆ, SINIŠA BRLAS,
LJILJANA MATOŠEVIĆ, LJUBICA POFUK,
IVANA ŠTETIĆ***

**ZADOVOLJSTVO UČENIKA, RODITELJA I NASTAVNIKA
ŠKOLOM U SVJETLU RASTEREĆENJA UČENIKA I
NASTAVNOGA PROCESA U SREDNJOJ ŠKOLI**
(pregled rezultata istraživanja)

Ovo istraživanje i usporedba mišljenja učenika, roditelja i nastavnika ide u prilog potrebi rasterećenja učenika u školi, a upućuje i na mjere i postupke koje bi trebalo poduzeti u smislu kvalitetnijega i potpunijega rasterećenja učenika i nastavnoga procesa u cijelosti. Cilj je povećanje zadovoljstva radom kod nastavnika, pozitivniji stav učenika prema školi, kao i veće zadovoljstvo školom i povećano uključivanje roditelja.

UVOD

Ministarstvo znanosti, prosvjete i športa Republike Hrvatske definiralo je ciljeve obrazovanja, pa se između ostaloga navodi: «Cilj obrazovanja je stjecanje osnova za uspješno uključivanje u rad, gospodarstvo i suvremene tehnologije utemeljeno na znanju...» (www.mzos.hr). Međutim, da bi obrazovanje u operativnom smislu, u neposrednom odgojno-obrazovnom radu zaista omogućilo ostvarivanje ovako široko definiranih ciljeva, svakako treba razviti sustav «unutarnjega vrednovanja» u smislu potrage za povratnim informacijama o efektima odgojno-obrazovnoga rada, koje uz vanjsko vrednovanje predstavlja temelj za ostvarivanje ciljeva u odgoju i obrazovanju. «Ostvarena samoregulacija (na osnovi vrednovanja, op.a.) značajno poboljšava opće školsko ozračje...motiviranost svih uključenih...što se odražava na poboljšanje zadovoljstva radom nastavnika, pozitivnijim stavom učenika prema školi, kao i na zadovoljstvo školom i povećano uključivanje roditelja.» (www.idi.vrednovanje/samovrednovanje/samovrednovanje.htm) Ali kako za sada kod nas sustav vrednovanja u ovome smislu ne postoji, već se oslanjamo na eksperimentalne i ine pristupe (kao što je i ovaj rad jedan od njih), potrebno je isti poticati. Smatramo da je ovaj rad prilog tomu.

Tko će imati koristi od povratnih informacija? Da li će dobiveni podaci imati informacijsku vrijednost? Pa, učenici će dobiti kvalitetniju nastavu i bolju motivaciju (prvenstveno intrinzičnu), roditelji kvalitetnije obrazovanje za svoju

* Pavica Biondić-Ivanković, Strukovna škola Virovitica; Siniša Brlas, Industrijsko-obrtnička škola Virovitica; Ljiljana Matošević, Srednja škola M. Marulića Slatina; Ljubica Pofuk, Srednja škola M. Marulića Slatina; Ivana Štetić, Tehnička škola Virovitica, Članovi Stručnoga vijeća stručnih suradnika srednjih škola Virovitičko-podravske županije

djecu, nastavnici mogućnost utjecanja na kvalitetu nastave, a svi mi (društvo u cjelini) motiviranu i kompetentnu mladu generaciju. Prilikom ne smijemo propustiti.

Zadovoljstvo je ovdje definirano kao «opći afektivni odnos prema svojim obavezama, a rezultanta je mišljenja pojedinca o svim, za njega relevantnim, intrinzičnim i ekstrinzičnim aspektima posla.» (Petz i dr., 1992.).

PROBLEM

Utvrđiti stupanj zadovoljstva učenika, njihovih roditelja i nastavnika srednjih škola školom općenito i pojedinim aspektima nastavnoga procesa posebno s ciljem identificiranja najvažnijih činitelja koji doprinose opterećenju procesa i onih koji mogu djelovati na rasterećenje.

PRIBOR I POSTUPAK

Stručno vijeće stručnih suradnika srednjih škola Virovitičko-podravske županije istraživalo je mišljenje i stavove učenika, roditelja i nastavnika srednjih škola o rasterećenju učenika u školama od školske godine 2002/2003. u formi ispitivanja zadovoljstva kao važnoga indikatora o opterećenosti nastavnoga procesa i njegovih sudionika.

Anketirani su učenici, roditelji i nastavnici srednjih škola Virovitičko-podravske županije: gimnazije, strukovne četverogodišnje i trogodišnje škole, te industrijska i obrtnička škola. Anketni upitnici nalaze se u prilogu.

DISKUSIJA REZULTATA

Zadovoljstvo učenika školom

Anketirani su učenici trećega i četvrtoga razreda Strukovne škole u Virovitici, Industrijsko-obrtničke škole u Virovitici i Gimnazije u Orahovici. U svrhu prikupljanja podataka korišten je upitnik sastavljen od 6 pitanja u formi procjene, rangiranja i poluotvorenoga tipa. Na osnovu analize dobiveni su sljedeći rezultati:

Većina učenika svih škola procjenjuje zadovoljstvo programom njihove škole prosječnom ocjenom 3. Dakle, postotak zadovoljstva školom u blagoj je prednosti nad postotkom nezadovoljstva.

Svoj uspjeh većina učenika procjenjuje prosječnom ocjenom preko 3, osim učenika trogodišnje strukovne škole koji svoj uspjeh procjenjuje prosječnom ocjenom 2,97, te koji izražavaju veći stupanj nezadovoljstva svojim uspjehom u školi.

Zabrinjava što znatan broj djece uopće ne uči (kod trogodišnje strukovne škole je to 23% učenika, kod industrijskih i obrtničkih zanimanja 14,48%) ili uče pola sata (strukovna trogodišnja zanimanja 32%, industrijska i obrtnička zanimanja 17,26%). Nezadovoljstvo učenika svojim uspjehom povezano je s nedovoljno učenja, a ne sa zadovoljstvom u upisana zanimanja. Ostali učenici odgovorili su da uče od pola sata do preko 3 sata (37% učenika gimnazijskih programa i 43% učenika četverogodišnjih

strukovnih programa koji uče od 1 do 2 sata, a 31% učenika gimnazije uči od 2-3 sata i više od 3 sata).

Više od 50% učenika koristi instrukcije povremeno, osim u Industrijsko-obrtničkoj školi.

Najviše poteškoća učenicima zadaje matematika, strani jezik, fizika, što se ne odnosi na učenike industrijsko-obrtničke škole.

Učenici svih škola smatraju da bi manje gradiva i zanimljiviji način predavanja najviše pomogli da budu uspješniji. Zatim su na 3. i 4. mjestu rangirali više vježbanja i ponavljanja, te više razumijevanja od strane nastavnika.

Može se zaključiti da bi *za rasterećenje učenika bilo važno reduciranje programa, korištenje suvremenih nastavnih metoda, mijenjanje strukture nastavnoga procesa i bolje uvažavanje učenika.*

Zadovoljstvo roditelja školom

Anketirani su roditelji (N=361) djece srednje škole upitnikom koji se sastojao od 14 pitanja u formi procjena i pitanja poluotvorenoga tipa. Na osnovu analize dobiveni su sljedeći podaci:

Gotovo svi roditelji zadovoljni su školom koju polaze njihova djeca (90%), dok smatraju da je školom zadovoljno nešto manji broj djece (80%).

Uzrok nezadovoljstva uglavnom je nastavno gradivo koje je teško savladivo ili nezanimljivo.

Intenzitet anksioznosti, frustracija, stresa nije visok kada se razgovara o školi sa djetetom, kod pripreme za školu ili odlaska u školu (2,5 na skali od 1 do 5).

Više od dvije trećine roditelja permanentno razgovara sa djecom o pitanjima vezanima uz školu, ali im rijetko pomažu oko savladavanja gradiva, učenja, pripremanja za nastavu. Kada razgovaraju s djecom, uglavnom je to o školskim obavezama, a ne o odnosima među sudionicima odgojno-obrazovnog procesa.

Roditelji izjavljuju da njihova djeca uče svakodnevno, i to do sat vremena 31%, a više od sat vremena 33%. Kampanjski, odnosno neposredno prije odgovaranja, prema mišljenju roditelja, uči 36% njihove djece.

Vrlo je mali postotak roditelja (7%) koji smatraju da bi njihovo dijete trebalo promijeniti zanimanje zato što im je teško ili nisu zadovoljni izborom zanimanja.

Dodatnu pomoć u savladavanju gradiva treba gotovo polovina učenika (41%), što govori o potrebi rasterećenja učenika.

Većina roditelja (85%) procjenjuje mogućnost vlastite kontrole nad problemima koje imaju njihova djeca u školi.

Znanja (vještine i stavove) koje djeca usvajaju u školi roditelji ipak smatraju korisnim za daljnji život njihove djece (87%).

Možemo zaključiti da su roditelji uglavnom zadovoljni školom koju polaze njihova djeca, ali da bi u smislu rasterećenja bilo potrebno *reducirati*

nastavno gradivo kako bi se povećala motivacija za učenjem kod učenika i smanjila potreba za dodatnom pomoći učenicima u savladavanju gradiva.

Zadovoljstvo nastavnika školom

Anketom je obuhvaćeno ukupno 123 nastavnika. Uпитnik se sastojao od 8 pitanja u formi procjena, rangiranja, poluotvorenoga tipa. Na osnovu analize dobiveni su sljedeći podaci:

Procjene postojećih programa predmeta su zadovoljavajuće (prosječne ocjene gotovo iste: od 3,5-3,7), iako gotovo jedna polovica nastavnika (45,5%) trogodišnjih škola daje ocjenu 3, a nastavnici četverogodišnji škola i gimnazija preko 50% ocjenu 4 na ljestvici od 1 do 5 (pri čemu je 1 najniža, a 5 najviša procjena).

Mogućnost korištenja kreativnosti i slobode pri realizaciji programa prosječne ocjene su zadovoljavajuće (3,7), iako nastavnici gimnazije u većem postotku daju procjenu 4 i 5, što govori da mogu više kreativnosti koristiti u svom radu.

Bolju ocjenu primjenjivosti i korisnosti programa daju nastavnici četverogodišnjih strukovnih škola i gimnazija (ocjene 4 i 5), a trogodišnjih slabije (3 i 4), iako se očekuje da bi programi trogodišnjih škola trebali biti najprimjenjiviji s obzirom da su to uglavnom obrtnička zanimanja.

Programe najkreativnijima procjenjuju nastavnici četverogodišnjih strukovnih škola (ocjena 3,6), a nešto slabije nastavnici trogodišnjih škola i gimnazija (3,4).

Nastavnici svih škola smatraju da predmeti sadrže do 10% suvišnih i nepotrebnih sadržaja. U gimnazijama je čak 45,7% predmeta tako procijenjeno, a to govori u prilog tome da se gimnazijski programi smatraju najopširnijima s mogućnošću izbacivanja pojedinih sadržaja.

Najviše predmeta (od 41,2% do 56,7%) procijenjeno je da su u korelaciji s drugim predmetima do 10% sadržaja. Svi gimnazijski programi su procijenjeni da koreliraju dijelom s nekim od ostalih programa, što govori u prilog potrebe i mogućnosti reduciranja sadržaja.

Većina nastavnika smatra da bi obrada novoga gradiva trebala obuhvatiti 60% vremena, a ponavljanje 40%. Nastavnici gimnazije smatraju da više vremena treba posvetiti ponavljanju (52%) ukupnoga vremena.

Najviše nastavnika svih programa daje procjenu da se 80% vremena troši na obradu novoga gradiva, a samo 20% na ponavljanje, te da bi se za ponavljanje trebalo isplanirati oko 12-13% vremena više za trogodišnja i četverogodišnja zanimanja, a za gimnazije 20% vremena više od ukupne realizacije nastavnoga predmeta. Programi su svojim opsegom i širinom takvi da bi to teško u sadašnjim uvjetima bilo ostvarivo, nužno je da dođe do rasterećenja kako bi informacije bile efikasnije i bolje iskorištene.

Najvažniji činitelj opterećenosti, a time i slabijega uspjeha učenika trogodišnjih i četverogodišnjih škola prema mišljenju nastavnika nezainteresiranost je učenika za nastavni predmet, a zatim neodgovarajući udžbenici. Slijede neodgovarajuće nastavne metode (posebno za trogodišnja zanimanja) i opseg i težina gradiva (za četverogodišnja zanimanja). Iza toga

slijedi tjedni broj sati (naglašen kod četverogodišnjih zanimanja). Prema mišljenju nastavnika gimnazije najvažniji činitelj opterećenosti je opseg i težina gradiva, a odmah zatim tjedni broj sati. Zatim slijede neadekvatni udžbenici i neodgovarajuće nastavne metode. Činitelj opterećenost učenika obvezama izvan škole procijenjen je važniji u gimnaziji nego u strukovnim školama.

Najmanje važni činitelji u svim školama su nerealna očekivanja roditelja i nedovoljna pripremljenost za nastavni proces.

Što bi trebalo učiniti da se postigne rasterećenje učenika u školama?

Najvažniji činitelj u trogodišnjim i četverogodišnjim školama u rasterećenju učenika je *modernizacija školske opreme i korištenje suvremenih nastavnih metoda*.

U gimnazijama je na prvom mjestu *reduciranje programa pojedinih predmeta, a zatim korištenje suvremenih nastavnih metoda*. Reduciranje programa važan je činitelj četverogodišnjih škola. Visok rang zauzima i potreba za boljim udžbenicima.

ZAKLJUČAK

Ovim istraživanjem bile su obuhvaćene srednje škole Virovitičko-podravske županije s ciljem da se utvrdi kako problem opterećenosti u školama vide učenici, kako nastavnici, a kako roditelji, te što bi se trebalo poduzeti da bi došlo do rasterećenja učenika.

Rezultati ukazuju na to da nastavnici, učenici i roditelji procjenjuju kako je najvažniji činitelj opterećenosti, a time i slabijega uspjeha učenika opseg i težina gradiva.

Procjene postojećih programa predmeta zadovoljavajuće su, po mišljenju nastavnika i učenika, kao i roditelja, ali je zbog opsega i težine gradiva potrebno reducirati nastavni program kako bi došlo do rasterećenja učenika.

Nastavnici svih škola smatraju da predmeti sadrže do 10% suvišnih i nepotrebnih sadržaja, što govori u prilog potrebe i mogućnosti reduciranja sadržaja.

Učenici svih škola smatraju da bi manje gradiva i zanimljiviji način predavanja pomogli da budu uspješniji (najviši rang procjena), slijedi više vježbanja i ponavljanja, te više razumijevanja od strane nastavnika.

Najviše nastavnika svih programa daje procjenu da se 80% vremena troši na obradu novoga gradiva, a samo 20% na ponavljanje, te da bi se za ponavljanje trebalo isplanirati i do 20% više vremena od ukupne realizacije nastavnoga predmeta.

Preopširan program i zastarjele nastavne metode i roditelji smatraju uzrokom nezadovoljstva školom, što govori o potrebi reduciranja programa pojedinih predmeta, korištenju suvremenih nastavnih metoda i modernizaciji školske opreme.

Znanja, vještine i stavove roditelji i nastavnici smatraju korisnima za daljnji život djece, bolju ocjenu primjenjivosti i korisnosti programa daju nastavnici četverogodišnjih strukovnih škola i gimnazija, iako se moglo

očekivati da bi trogodišnji programi trebali biti najprimjenjiviji, s obzirom da su to obrtnička zanimanja.

Najvažniji činitelj opterećenosti, a time i slabijega uspjeha učenika trogodišnjih i četverogodišnjih škola je, prema mišljenju nastavnika, nezainteresiranost učenika za nastavni predmet.

Zabrinjava što veliki broj djece kod trogodišnjih strukovnih (23%) i industrijsko-obrtničkih škola (14,48%) uopće ne uči. Neki roditelji također izjavljuju da njihova djeca ne uče svaki dan, te uče neposredno pred odgovaranje. Ipak, većina djece uči svakodnevno i to od pola sata do preko 3 sata.

Dodatnu pomoć u savladavanju gradiva (instrukcije) treba gotovo polovina učenika; najviše poteškoća imaju iz matematike, kemije, fizike i stranoga jezika. Mijenjanjem strukture nastavnoga procesa i redukcijom programa vjerojatno bi informacije učenicima bile kvalitetnije iskorištene i oni ne bi trebali dodatnu pomoć.

Ovo istraživanje i usporedba mišljenja nastavnika, roditelja i učenika govori u prilog potrebi rasterećenja učenika u školi, a upućuje i na mjere i postupke koje bi trebalo poduzeti u smislu kvalitetnijega i potpunijega rasterećenja učenika. Možda će i najavljeno uvođenje državne mature biti prilog tomu.

LITERATURA-REFERENCE

1. www.mzos.hr
2. www.idi.vrednovanje/samovrednovanje/samovrednovanje.htm
3. Petz, B. i dr.: Psihologijski rječnik, Prosvjeta, Zagreb, 1992.

SUMMARY

This research and comparison of the attitudes of students, parents and teachers greatly supports the need to relieve students from excess duties in schools and points at measures and procedures that ought to be taken with the purpose of relieving students and the teaching process as a whole as efficiently and fully as possible. The aim of this research is the increase of teachers' satisfaction with their work, achievement of positive attitude of students to school in general and their satisfaction with it, as well as an increased involvement of their parents.

Primljeno 19. listopada 2004.

PRILOG

**UPITNIK ZA UČENIKE
(srednje škole)**

Uputa: Pred tobom je niz pitanja kojima želimo utvrditi koliko si zadovoljan/zadovoljna školom i svojim uspjehom i što bi, po tvom mišljenju, trebalo promijeniti kako bi bio/bila zadovoljniji/zadovoljnija. Nema točnih niti pogrešnih odgovora, te stoga molimo da tvoji odgovori budu iskreni kako bismo dobili valjane podatke. Na pitanja ćeš odgovarati tako da zaokružiš samo jedan broj na skali ili ispred odgovora koji si odabrao/odabrala.

1. Procijeni na ljestvici od 1 do 5 koliko je, u cjelini gledajući, program odnosno škola koji si upisao/upisala ispunila tvoja očekivanja.

1	2	3	4	5
<small>uopće nije</small>				<small>u potpunosti je</small>
2. Procijeni na ljestvici od 1 do 5 koliko si zadovoljan/zadovoljna svojim uspjehom.

1	2	3	4	5
<small>uopće nisam</small>				<small>u potpunosti jesam</small>
3. Koliko u prosjeku vremena provodiš u učenju?
 - a.) uopće ne učim
 - b.) do pola sata
 - c.) od pola sata do sat
 - d.) od jednog do dva sata
 - e.) od dva do tri sata
 - f.) više od tri sata
4. Da li za savladavanje gradiva iz pojedinih predmeta koristiš pomoć drugih (instrukcije)?
 - a.) nikada
 - b.) povremeno
 - c.) stalno
5. Navedi nastavni predmet koji ti zadaje najviše teškoća (ili više njih): _____, _____, _____
6. Rangiraj od 1 do 8 prema važnosti (1-najvažnije, 8-najmanje važno) što bi tebi osobno pomoglo da budeš uspješniji i zadovoljniji:
 - a.) manje gradiva _____
 - b.) zanimljiviji način predavanja _____
 - c.) više vježbanja i ponavljanja _____
 - d.) bolja opremljenost škole _____
 - e.) više udžbenika iz stručnih predmeta _____
 - f.) više razumijevanja od strane nastavnika _____
 - g.) više izvannastavnih aktivnosti _____
 - h.) nešto drugo-navedi što _____

**UPITNIK ZA RODITELJE
(srednje škole)**

Uputa: Pred Vama je niz pitanja kojima želimo utvrditi koliko ste općenito zadovoljni školom koju polazi Vaše dijete, ali i koji su razlozi Vašeg možebitnog nezadovoljstva. Također nas zanima koliko je Vaše dijete opterećeno školom. Anketa je anonimna pa Vas molimo da iskreno odgovorite na postavljena pitanja kako bismo dobili valjane podatke. Na pitanje odgovorite zaokruživanjem slova ispred samo jednog odgovora ili zaokruživanjem broja na skali.

1. Koliko ste općenito zadovoljni školom koju polazi Vaše dijete?
 - a.) u potpunosti sam zadovoljan (zadovoljna)
 - b.) djelomično sam zadovoljan (zadovoljna)
 - c.) nisam uopće zadovoljan (zadovoljna)
2. Što je uzrok Vašega nezadovoljstva školom?
 - a.) nastavnici
 - b.) razrednik

- c.) ostali učenici s kojima se moje dijete druži
- d.) nastavno gradivo koje dijete ne može savladati
- e.) nastavno gradivo koje djetetu nije zanimljivo
- f.) školska zgrada (raspored, opremljenost, urednost...)
- g.) nešto drugo (što?): _____

3. Koliko ste opušteni odnosno napeti kada razgovarate ili razmišljate o školi?

1-----2-----3-----4-----5
opušten (opuštena) napet (napeta)

(1 znači "u potpunosti sam opušten (opuštena)"; 5 znači "u potpunosti sam napet (napeta)")

4. Koliko je Vaše dijete napeto kada se priprema za školu ili kada odlazi u školu?

1-----2-----3-----4-----5
opušteno je napeto je

(1 znači "u potpunosti sam opušten (opuštena)"; 5 znači "u potpunosti sam napet (napeta)")

5. Što je, prema Vašem mišljenju, uzrok nezadovoljstva Vašega djeteta u školi?

- a.) nastavnici
- b.) razrednik
- c.) ostali učenici s kojima se moje dijete druži
- d.) nastavno gradivo koje dijete ne može savladati
- e.) nastavno gradivo koje djetetu nije zanimljivo
- f.) školska zgrada (raspored, opremljenost, urednost...)
- g.) nešto drugo (što?): _____

6. Koliko često razgovarate s Vašim djetetom o školi?

- a.) rijetko
- b.) ponekad
- c.) svakodnevno ili gotovo svakodnevno

7. Koliko često pomažete svome djetetu oko pisanja zadaća, pojašnjavanja gradiva, učenja, pripremanja za nastavu i slično?

- a.) rijetko
- b.) ponekad
- c.) svakodnevno ili gotovo svakodnevno

8. O čemu najčešće razgovarate s Vašim djetetom kada razgovarate o školi?

- a.) o nastavi koja se održava u školi
- b.) o izvršavanju školskih obaveza
- c.) o nastavnicima
- d.) o ostalim učenicima
- e.) o ostalom (navedite): _____

9. Koliko Vaše dijete vremena utroši na pisanje zadaća, učenje i pripremanje za nastavu?

- a.) ne uči svaki dan
- b.) dnevno uči do sat vremena
- c.) dnevno uči više od sat vremena

10. Da li bi vaše dijete, da može, sada promijenilo smjer ili zanimanje?

- a.) da, teško savladava nastavu i promijenilo bi zanimanje za neko "lakše"
- b.) uspješno savladava gradivo, zadovoljno je svojim zanimanjem i ne bi ga mijenjalo
- c.) nije zadovoljno izborom i promijenili bi zanimanje

11. Da li je Vaše dijete, prema Vašemu mišljenju, općenito zadovoljno školom koju polazi?

- a.) da, zadovoljno je školom
- b.) ne, nije zadovoljno školom

12. Da li je Vašem djetetu do sada bila potrebna dodatna pomoć za savladavanje nastavnog gradiva (instrukcije i slično)?

- a.) da, jednom
- b.) da, više puta do sada
- c.) ne, nikada

7. Koji su po Vašem mišljenju općenito faktori koji doprinose preopterećenosti učenika?
(zaokružite do tri odgovora)

- a) tjedni fond sati
- b) opseg i težina gradiva
- c) neadekvatni udžbenici
- d) zastarjele nastavne metode i oblici rada
- e) nedovoljna pripremljenost nastavnika za izvođenje nastavnog procesa
- f) nerealna očekivanja roditelja
- g) opterećenost učenika obvezama izvan škole
- h) nezainteresiranost učenika za predmet
- i) nešto drugo (navedite što): _____

8. Rangirajte od 1 do 9 po važnosti (1-najvažniji do 9-najmanje važan) navedene faktore koji bi pomogli rasterećenju učenika!

- reduciranje programa pojedinih predmeta _____
- bolji udžbenici _____
- korištenje suvremenih nastavnih metoda _____
- modernizacija školske opreme i prostora _____
- uvođenje više vježbanja, ponavljanja, utvrđivanja gradiva _____
- uvođenje više sati za rad razrednika i razrednog odjela _____
- smanjenje razrednih odjela _____
- bolja komunikacija škole i roditelja _____
- odgovarajuća edukacija nastavnika _____